

Predstavitev moderne in postmoderne umetnosti

Termin in njegova uporaba sta zelo široka, vključujeta namreč zelo različne pomeni in discipline. Obstoj samega postmodernizma kot gibanja sorodnih idej in nazorov je včasih predmet številnih razprav.

Modernizem se nekako opredeljuje kot gibanje, ki je iskalo globlji pomen v umetnosti skozi razumske, estetske, etične in izobraževalne vidike. Nasprotno pa se postmodernizem ukvarja s tem, kako bi, ravno nasprotno, prikazal umetnost kot samo sebi namen; ta umetnost ni več pripovedna, ne vsebuje več nekih "učech" standardov. Predstavljena je skozi delčke, potrošništvo (reklame) in razgradnjo, zato je sama po sebi na nek način ne-pripovedna, ne-izobraževalna. Postmodernizem napada idejo o eni in edini univerzalnosti v umetnosti, zato spodbuja delne, polomljene, zamegljene, spremenljive in mnogovrstne perspektive. Zaznamovan je s sociološkimi idejami. Čeprav modernizem zajema kar nekaj smeri, ki so si med seboj različne, pa zanj velja, da se zavestno odreka vsaki tradiciji, vzpostavlja stik med predmeti in besediščem, ima ironičen odnos do pravil, uporablja različne kombinirane tehnike, celo že prej narejene predmete (npr. dadaizem in Duchampov pisoar).

Modernizem je preko manifestov in programskih izjav (Breton) skušal spreminjati svet na bolje s tem, da je npr. prikazoval negativne posledice človekovega početja (npr. Oto Dix v Strahotah vojne). V dadaizmu in nadrealizmu pa gre za vpeljavo še dveh bistvenih elementov, in sicer psihoanalize in marksizma.

V nadrealizmu je prisoten predvsem vpliv psihoanalize (Dali). Gre za "razkrivanje skritih sil podzvesti, priznavanja in sproščanja številnih vrst tabujev in prepovedi, veljavnih na področju spolnosti... Šlo je za umetniško videnje ustvarjalnosti, v katerem je najpomembnejša sestavina erotika, najustrežnejša izrazna tehnika pa je vsebovan, v psihičnem avtomatizmu."¹ Podzavest in akcija tako potekata "brez nadzora zavesti nad dobljenim rezultatom; gre torej za ustvarjalno slepoto, katere značilnost je popoln individualizem."²

Medtem ko je bil modernizem nagnjen k klasificiranju in razvrščanju, pa je definicija postmodernizma veliko bolj izmikajoča, in težko določljiva. Modernizem je prinesel ogromno umetniških gibanj in frakcij, od katarih si je vsako prizadevalo umetniški svet preusmeriti in odkrivati novo pot. Postmodernizem tega ne pozna. Je namreč nekakšna mešanica predhodno in na novo odkritih elementov.

Modernisti so bili zazrti v prihodnost, njihova inspiracija je bila tehnični napredek. Ob vsem tem pa se niti niso zavedali, kaj jim bo prihodnost in z njo tehnologija, prinesla. Grozote tehnologije so se udeležile v dveh svetovnih vojnah. V danih okoliščinah je bilo težko gojiti upanje na lepšo prihodnost. Tako je druga svetovna vojna postala nekakšna ločnica v razvoju umetnosti 20. stoletja. Svet se je namreč z atomsko bombo začel zavedati možnosti uničenja celega planeta. Poleg tega se je umetniški svet iz prej prevladujoče Evrope preselil v Ameriko. V povojnem obdobju, po vzcvetu postmoderne

umetnosti se tako podirajo mednarodne prepreke in prepletajo inovacije. Umetniki so si namreč prizadevali ustvarjati dela, ki niso imela zgledov v bližnji preteklosti. Podoba (npr. v informelu) postaja lahko ritualen, magičen in posvečen dogodek. Umetnost hoče biti metafizična, hkrati pa se mora (še vedno) omejiti na strukturne elemente – platno, okvir, geometrično obliko in poenostavljeno kromatsko polje.³

Postmodernost se nanaša na stanje stvari po modernosti. Posebno pozornost namenja

sociološkim, tehnološkim in ostalim stanjem, ki razlikujejo moderno dobo od tega, kar je vzniknilo zatem. Postmodernizem, po drugi strani označuje intelektualni, kulturni, umetniški, akademski in filozofski odgovor na stanje v postmodernosti.

Zametki postmoderne kulture segajo v 20. leta 20. stoletja, ko se je pojavilo umetniško gibanje dada, kasneje so imeli zelo velik vpliv nanj tudi eksistencialisti. Ti so v center dogajanja postavili posameznika, individuum, ki je izvor morale in razumevanja.

Marcel Duchamp, *Vodnjak*, 1917-64,
porcelan, 33,5 cm, Indiana University Art Museum, Bloomington, Indiana.

Vendar pa je pomembna ločnica med modernizmom in postmodernizmom nastala z drugo svetovno vojno.

Postmodernizem je zelo hitro ustvaril nekakšno antiprosvetno mržnjo. Gibanje je skušalo dokazati, da racionalnost ni tako gotova in tako jasna, kot so to zagovarjali racionalisti, in da je znanje v svojem bistvu povezano s časom, prostorom, socialnim položajem in drugimi faktorji, preko katerih posameznik izoblikuje svoje lastno izkustvo.

Osební izraz in njegov pomen v umetnosti 20. in 21. stoletja

Ko analiziramo pomen in videz umetniških del, je najprej koristno proučiti, kako posamezno delo lahko vidimo – npr. kot odsev umetnikovega lastnega življenja, domišljije, izkušenj, čustev, želja, spominov idr.

Razlaga umetniških del skozi formo kot način osebne ekspresije je prišla posebej v poštev v določenih umetniških stilih. Tako npr. abstraktni ekspresionizem pogosto razlagamo kot stil, skozi katerega so umetniki izražali osebna občutja. Tudi za nadrealizem bi lahko rekli podobno, vendar pa gredo tu umetniki še dalje – poleg vsega naštetega izražajo skozi svoja dela tudi nezavedne želje in občutke.

Nekateri nadrealisti so razvili strategije, kamor vključujemo tehnike za avtomatično izražanje, prek katerih so lahko (na primer s podobami iz sanj) izražali nezavedno. Sem prištevamo npr. Redona, pa Frido Kahlo, Kellyja, Rothka idr.

Že zelo dolgo obstaja v umetnosti tradicija, po kateri lahko neko umetnino lahko opazujemo oz. doživljamo kot skupek avtorjevega dela in vidimo npr. "tisto, kar dejansko predstavlja", hkrati pa v njej zaznamo tudi avtorjeve življenjske izkušnje, njegov pogled na svet in osebni stil izražanja. V sodobni vizualni kulturi je na tak način interpretiranja umetnosti zelo vplivala psihoanalitična teorija. Ta se osredotoča na razumevanje de-

lovanja uma in vključuje različne pristope za razlago razvoja osebne identitete, obnašanja, razpoloženja in delovanja.

Freud je videl umetnost kot priložnost, skozi katero se lahko tako zavedno kot nezavedno izražajo želje, potrebe in čustva. Po Freudu je mnogo teoretikov na različne načine razvilo psihoanalitične teorije; za Jacquesa Lacana, na primer, so bili socialni dejavniki (predvsem jezikovni in ne toliko biološki) ključnega pomena pri vplivu na posameznikov emocionalni in psihološki razvoj.

Psihoanalitične teorije in ideje so torej direktno ali indirektno vplivale na mnoge umetnike. Tako so npr. nadrealisti ustvarjali pod močnim Freudovim vplivom.

Osebne ekspresije so v umetnosti pogosto povezane z naslednjimi značilnostmi: subjektivne stvari, ki opozarjajo na umetnikova čustva ali (po)želenja (zavestna ali podzavestna); izkušnje; spomini; sanje ali dogodki, povezani z njimi; predmeti, ljudje ali kraji, ki določajo umetnika. Umetniki pa prav tako lahko izražajo čustva ali občutke skozi predmete, natislikane iz sveta sanj, domišljije ali fantazije.

Umetnika tako določa osebno izražanje prek intuitivnih delovnih metod in/ali ekspresivnih tehnik in potez. Močne poteze na primer lahko razlagamo kot umetnikovo energijo in močna čustva. Natančno izdelani detajli lahko odražajo bolj obvladana, toda še vedno močna čustva.

Prav tako kot poteze lahko razberemo umetnikovo hotenje, doživljanje in psihologijo preko izbora materialov ali tehnik. Ti so prav tako na nek način "umetnikovi podpisi".

1. Sandro Sproccati, *Vodnik po slikarstvu*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1994, 208.
2. Prav tam.
3. Prim. S. Sproccati, *Vodnik po slikarstvu*.
4. Prim. *Your Art, Encyclopedia, Postmodernism*.
5. Prim. B. O. Archille, *Umetnost onkraj 2000*, Ljubljana, 2004.